

Změny v prožívání dýchacího procesu

Rudolf Steiner

Dornach. 26. března 1922

V naší době se mnoho hovoří o rozdílu mezi vírou a věděním, a zvláště se také často tvrdí, že by se anthroposofie podle toho, co má co říci, musela označovat nikoli jako věda, nýbrž jako obsah víry, jako přesvědčení z víry. V podstatě pocházejí ale všechny rozdíly, které jsou v tomto stylu konány, z toho, že lidé mají velmi málo hlubšího úsudku o tom, co se vyvinulo během vývoje lidstva jako víra, a že nemají vlastně také mnoho hlubšího úsudku o tom, co je vědění.

Celá víra, vše, co s tímto slovem víra souvisí, pochází vlastně z velmi dávných dob vývoje lidstva. Pochází z oněch dob, v nichž proces dýchání hrál mnohem větší roli v životě člověka samého, než jak je tomu nyní. Člověk se svým současným duševním uzpůsobením si vlastně nevšímá svého procesu dýchání. Vdechuje, vydechuje, ale nevnímá přitom nějaký zvláštní zážitek. Obsahy víry dávných dob poukazovaly vždy na význam dýchání. Stačí si jen vzpomenout - již jsem na to v těchto dnech upozornil -, že je ve Starém zákoně stvoření člověka jaksi uvedeno v souvislost s tím, že Bůh vdechl člověku dech, a stačí si jen vzpomenout na to, co jsem uvedl o onom usilování, které existovalo např. v dávné Indii, aby se dosáhlo vyššího poznání tím, že byl jistým způsobem regulován proces dýchání. Toto usilování mělo smysl v oné době, v níž si člověk vůbec všímal více svého dechu. Řekl jsem, že se toto úsilí uskutečňovalo v době, kdy člověk nevnímal kol sebe jen onu mrtvou přírodu, kterou vnímáme dnes, nýbrž člověk viděl ve všech přírodních věcech a přírodních skutečnostech duchovně-duševní působení, kdy vnímal v každém prameni, v každém oblaku, v řece a ve větru činnost duchovně-duševní. V této době se usilovalo učinit dech vědomějším a vědomějším: regulovat dech, zadržet dechu, výdech. A touto regulací dýchacího procesu se dosahovalo toho, co lze nazvat vědomím sebe sama, zážitkem já, já jsem. Ale byla to doba, v níž vůbec vnímání, zážitek dechu hrál v lidském

životě jistou úlohu. Člověk současnosti si nemůže učinit ze svého obyčejného vědomí mnoho představ o tom, jak tomu bylo.

Chtěl bych vám jednou dát takovouto představu:

Není-liž pravda, dýchací proces se skládá z vdechování, zadržet dechu a opětného vydechování. Tento dýchací proces je nejprve řízen přirozeností člověka. Učenci-jogíni, o nichž jsme hovořili, ti regulovali tento proces jinak. Jako dnes ten, kdo studuje, vyvíjí myšlení, které není myšlením všedního dne, tak vyvíjeli

lidé v dobách, v nichž dýchání hrálo zvláštní životní roli, také jiné dýchání než v obyčejném životě. Ale nyní nechceme pozorovat dýchání jógy, dýchání vyvinuté, nýbrž chceme pozorovat dýchání obyčejné. Mohu vám to nejlépe znázornit schématicky.

Předpokládejme, že toto by byl lidský organismus hrudi, takže můžeme říci: Rozeznáváme proces vdechu, proces zadržení dechu - ten nebudu zvlášť kreslit - a proces výdechu. Když člověk v dávných dobách vdechl, prožíval to asi tak jakoby s vdechnutím, tedy s vdechnutým vzduchem ze zevního světa vcházelo do nitra to, co bylo duchovního v bytostech a skutečnostech zevního světa. Tedy v tom, co jsem zde označil červeně jako proud vdechu, prožíval člověk, řekněme, gnómy, nymfy, vše to, co bylo duchovně-duševně v okolní přírodě. A když vydechl (modrá), když tedy poslal vzduch dechu ven, staly se při výdechu tyto bytosti opět neviditelnými.

57

Ztratily se jaksi v okolní přírodě. Člověk vdechl a věděl: Zde v přírodě venku je duchovně-duševně. neboť cítil při vdechu působení tohoto duchovně-duševně. Člověk se přitom cítil spojen s duchovně-duševně zevní přírody. To působilo na člověka v těchto dávných dobách - ale je to řečeno jen pro srovnání - jaksi opojně. Opíjel se duchovně-duševně okolního světa. A když zase vydechoval, vystřízlivěl. Takže žil v tomto opájení a vystřízlivění. A v tomto opájení a vystřízlivění bylo vzájemné spojení s duchovně-duševně zevního světa.

Ale bylo tu ještě něco jiného. Člověk cítil, když vdechoval, když se jaksi opájel duchovně-duševně. cítil z proudu dechu tiše vnikat do své hlavy, jak ho duchovně-duševně bytosti vnitřně naplňují, jak se spojovaly jaksi s jeho vlastní tělesnou podstatou. Takže se to, co tu člověk pociťoval, může vyjádřit asi takto: „Vdechuji duchovně-duševně okolního světa. Ono

naplňuje mou hlavu. Cítím to, pociťuji to.“ Potom se dech zadržuje. A při výdechu by člověk řekl: „Odevzdávám zase své cítění duchovna- duševna zpět.“

Ale to mělo těsnou souvislost se životem. Vezměte jednu jen zcela jednoduchou věc: Zde leží křída. Když tuto křidu dnes uchopíme, pohlížíme na ni, saháme po ni, bereme ji. Tak to člověk dávné epochy nečinil. My máme myšlenku, když na křidu pohlížíme a potom ji zvedneme. Tak tomu u dávného člověka nebylo, nýbrž on pohlédl, vdechl to, co z křídý duchovně proudí, vydechl a teprve při výdechu uchopil křidu, takže pro něho bylo vdechnutí současně pozorováním, vydechnutí současně činností. To bylo v oné době, v níž žil člověk vlastně s okolním světem v jakémisi vzájemném rytmickém působení. Toto vzájemné rytmické působení se udrželo pro pozdější doby, ale bez živoucího nazírajícího vědomí dávných dob. Vezměte si, jak se ještě za našeho mládí na venkově ručně mlátilo: pohlédnout, udeřit, pohlédnout, udeřit v rytmické činnosti. Tato rytmická činnost odpovídala jistému dýchacímu procesu.

vdech = pozorování

výdech = konání

Pro pozdější vývoj lidstva můžeme říci: Toto prožívání dechu v lidském vnímání vyhaslo a člověk vnímal a vnímá jen to, co z dýchání jde vzhůru do jeho hlavy. V dávných dobách tedy tu člověk vnímal, jak to, co vdechl, což bylo pro něho něčím opojným, pokračovalo do hlavy a tam se spojilo se smyslovými dojmy. Tak tomu později již nebylo. Později ztrácí člověk to, co se děje v jeho hrudním organismu, ze svého vědomí. Nevnímá již toto proudění dechu vzhůru, protože se smyslové dojmy stávají silnějšími. Vymazávají, co v dechu přichází vzhůru. Když dnes vidíte nebo slyšíte, potom je v ději vidění a také v ději slyšení uvnitř děj dýchání. U dávného člověka žilo dýchání silně ve slyšení a vidění, u dnešního člověka žije vidění a slyšení tak silně, že dech je zcela utlumen, takže můžeme říci, že nyní již nežije to, co tu dávný člověk vnímal ve svém nitru při dýchacím procesu jako něco opojného, co proudí hlavou, takže říkal: „Ach, ty nymfy! Ach, ty gnómové! Nymfy, ty víří v hlavě tak, gnómové, ti buší v hlavě tak, undiny, ty se v hlavě vlní tak!“ - Dnes je toto bušení, vlnění, víření přehlušováno tím, co přichází z vidění a slyšení a co dnes hlavu vyplňuje.

Existovala kdysi doba, v níž člověk silněji vnímal toto proudění dechu vzhůru do své hlavy. To přešlo do doby, v níž člověk vnímal jakési směsi, v níž vnímal ještě něco z dozvuku gnómického bušení a undinského vlnění, víření nymf, když ještě něco vnímal ze zemské souvislosti těchto doznívajících účinku s vnímáním tónu, světla a barev. Potom se ale ztratilo vše, co ještě vnímal v procesu dýchání. A ti lidé, kteří měli ještě stopu vědomí, že dýchání uvádělo kdysi do člověka duchovno-duševno světa, nazývali to, co tu nyní zůstalo, co se fixovalo ze smyslového vnímání v souvislosti s dýcháním, „Sofii“. Ale dýchání již lidé nevnímali. Tedy duchovní obsah dýchání byl usmrcen, lépe řečeno, ochromen vnímáním smyslovým.

Toto pociťovali zvláště Řekové. Řekové vůbec neměli ideu takové vědy jako my dnes. Kdyby se bylo Řekům vyprávělo o takové nějaké vědě, jak se jí vyučuje na našich vysokých školách, to by jim připadalo tak, jako by jim byl někdo neustále pro- pichoval mozek malými špendlíky. Vůbec by nebyli pochopili, že to může dát člověku nějaké uspokojení. Kdyby byli měli přijímat takovou vědu, jak ji dnes máme, potom by byli řekli: To činí mozek bolavým;

to mozek zraňuje, to bodá. - Neboť Řekové chtěli ještě vnímat něco z onoho blahodárného šíření opojného dechu, do něhož se vylévá proudíc dovnitř to, co se slyší, vidí. U Řeků tedy existovalo vnímání vnitřního života v hlavě, takového života, jak vám to nyní líčím. A tento vnitřní život, ten nazývali Sofii. A ti, kteří milovali vyvíjení této Sofie v sobě, kteří měli zvláštní sklon oddávat se této Sofii, ti se nazývali filosofové. Slovo filosofie poukazuje naprosto na vnitřní prožívání. Ono strašně pedantské přijímání filosofie, při kterém se filosofie „bifluje“ - jak se to nazývá v studentském životě -, ono seznamování se s touto vědou, to lidé v Řecku neznali. Ale vnitřní zážitek „miluji Sofii“, to je to, co se vyjadřuje ve slově filosofie.

Ale rovněž tak, jako se přijímá v hlavě ze smyslového vnímání proces dýchání proudící do člověka, tak je přijímáno ostatním tělem to, co proudí ven jako vydechnutý vzduch. V organismu údu a výměny látek rovněž tak proudí tělesné pocity s vydechnutým vzduchem, jako jinak proudí smyslová vnímání slyšením, jako viděním do opojného vdechnutého vzduchu do hlavy. Vystřízlivující působení vydechovaného vzduchu, vymazávající působení pro ono vnímání, to splývalo s tělesnými pocity, které byly podněcovány při chůzi, při práci. Činnost, konání bylo spojeno s vydechováními. A když byl člověk činný, když něco konal, cítil jaksí, jak od něho odchází duchovno-duševno. Takže cítil, když něco konal, když na něčem pracoval, jako kdyby nechával duchovno-duševno proudit do věcí: „Přijímám duchovno-duševno. To opájí moji hlavu, spojuje se s tím, co vidím a co slyším. Konám něco, vydechuji. Duchovno-duševno odchází pryč. Vchází do toho, co kuji, vchází do toho, co uchopuji, vchází do všeho toho, co dělám. Propouštím duchovno-duševno ze sebe, přenáším to, když např. stloukám máslo, když něco zevně konám, dávám vproudit duchovno-duševno do věcí.“ - Tak se to cítilo, tak se to pociťovalo. Tak tomu tedy bývalo v dávných dobách.

Ale toto vnímání vydechovacího procesu, toto vnímání onoho vystřízlivění právě přestávalo a existovala jen ještě stopa toho v řecké době. V řecké době cítili lidé ještě něco, jako kdyby, když byli činní, předávali věcem ještě něco duchovního. Ale potom bylo přece vše to, co tu bylo v procesu dýchání, ochromeno tělesným pocitem, pocitem úsilí, únavou při práci. Rovněž tak jak byl ochromen proces vdechu směrem k hlavě, tak byl ochromen proces výdechu směrem k ostatnímu organismu. Tento duchovní proces výdechu byl ochromen tělesným pocitem, tedy pocitem úsilí, rozehřátím se atd. tím, co v člověku žilo, takže člověk cítil svou vlastní sílu, které používal, když byl činný, když něco konal. Necítil v sobě nyní proces výdechu jako únavu, cítil v sobě působení síly, cítil, jak je tělo pronikáno energií, silou.

Tato síla, která tu v nitru žila, to byla Pistis, víra, cítění božskosti, božské síly, která nechává člověka pracovat: Pistis, víra.

Sofie = duchovní obsah dýchání ochromování smyslovým vnímáním

Pistis = duchovní proces dýchání

(víra) ochromování tělesným pocitem

Tak se v člověku stékala moudrost a víra. Moudrost proudila do hlavy, víra žila v celém člověku. Moudrost byla jen obsahem idejí. A víra byla silou tohoto ideového obsahu. Obojí náleželo k sobě. Proto také tento jediný gnostický spis, který je zachován ze starověku, je spis Pistis-Sofia. Takže v Sofii měli lidé zředění vdechu, ve víře zhuštění výdechu. Potom se

moudrost dále zředovala. A v dalším zředění se stala moudrost vědou. A potom se zhušťovala vnitřní síla dále. Člověk cítil jen ještě své tělo. Zmizelo mu vědomí, co je vlastně víra, Pistis. A docházelo potom právě k tomu, že lidé, protože nemohli již cítit souvislost, oddělovali to, co mělo vystupovat jaksi subjektivně z nitra jako pouhý obsah víry, a to, co se spojuje se zevním smyslovým vnímáním. Nejprve byla Sofia, potom Scientia, obyčejná věda, která je zředěnou Sofií. Mohlo by se také říci: původně byla Sofia skutečnou duchovní bytostí, kterou člověk cítil jako obyvatele své hlavy. Dnes má člověk z této duchovní bytosti jen ještě strašidlo. Neboť věda je strašidlem moudrosti. To je něco, co by mělo vlastně dnešnímu člověku táhnout duši jako jistý způsob meditace, že věda je strašidlem moudrosti. A rovněž tak na druhé straně víra - kterou dnes tak obyčejně nazýváme; zde se vlastně zvláště neuchopil rozdíl ve slovech -, víra, která dnes žije, není vnitřně prožitou vírou starověku, Pistis, nýbrž je to subjektivnost úzce spojená s egoismem. Je to zhuštěná víra dávných dob. Ve víře ještě nezhuštěné cítili lidé objektivní božskost v člověku. Dnes nacházíme víru jen ještě subjektivně jaksi vystupující jako kouř z těla. Takže by se mohlo říci, tak jako věda je strašidlem moudrosti, tak je dnešní víra ztěžkostlí (hrubým zbytkem) někdejší víry, chuchvalcem někdejší víry.

Tyto věci musíme právě takto udržovat pohromadě, potom nebudeme již tak usuzovat povrchně, jak to dnes činí četní lidé, kteří říkají: Anthroposofie je prý jen obsahem víry. Takoví lidé nevědí, o čem mluví, protože si právě nikdy nepřivedli k vědomí z dějin lidstva celou souvislost víry s moudrostí, toto vnitřní jednotné prožívání víry a moudrosti. Kdopak dnes hovoří o dějinách tak, jak my to zde musíme líčit? Kdopak dnes hovoří o tom, čím byl kdysi pro člověka proces dýchání, jak představoval zcela jiné prožívání, než je dnešní? Kdo pak si dnes někdo uvědomí, jak se stalo abstraktním na jedné straně a robustně materiálním na straně druhé to, co kdysi bylo skutečným duchovnem a duševnem na jedné straně a skutečným duševnem a tělesnem na straně druhé?

Když dosáhl vývoj víry určitého bodu, tu se stalo právě pro lidstvo nutným přijmout do tohoto obsahu víry něco zcela určitého. V dávných dobách měl člověk přece v tomto obsahu víry božskost. Prožíval božskost v procesu dýchání. Ale proces dýchání se mu pro jeho vědomí ztratil. Neměl již vědomí, že tu božskost přechází ven do věcí. Člověk potřeboval pro své vědomí opětné oživení božskosti a obdržel toto oživení tím, že nyní do sebe dostal představu, která na Zemi nemá zevní skutečnost. Na Zemi nemá zevní skutečnost, že mrtví vstávají z hrobů. Ale mystérium Golgoty nemá pro člověka skutečný obsah, když líčí životní běh Ježíše, až Ježíš zemře. To není nakonec nic zvláštního. Proto není Ježíš také pro moderní teologii ničím zvláštním. Neboť že nějaký člověk prodává jakési zážitky a potom umírá, jak líčí moderní teologie život Ježíšův, to není ničím zvláštním. Mystérium začíná teprve Zmrtvýchvstáním, s živoucím životem Kristovy bytosti, poté co fyzické tělo prošlo smrtí. A - to také odpovídá výroku Pavlovi - kdo nepřijímá tuto představu vzkříšení do svého vědomí, ten nepřijal vůbec nic z křesťanství, proto je moderní teologie vlastně jen jesuologii, naukou o Ježíši, není vlastně vůbec křesťanstvím. Křesťanství potřebuje takovou představu, která se vztahuje na skutečnost, jež se neodehrává na této Zemi jako bezprostřední nazírání smyslu, nýbrž která jako představa již člověka pozvedá do nadsmyslna.

Vnitřním prožíváním byl dávný člověk pozvedán do nadsmyslna. Vylíčil jsem vám to v těchto dnech, jak byl žák jógy uváděn k vnitřnímu prožívání života batolete. Prožíval první dojmy života útlého dětství, to, co plasticky pracuje na člověku. To, o čem se jinak nic neví, to se zvědomilo cvičeními jógy, o nichž jsem vám hovořil, tím se ale současně zvědomil celý život před zrozením, popř. život, který leží před počtím, kdy duše člověka byla nahoře v duchovním světě dříve, než sestoupila dolů a přijala fyzické tělo. Z toho zbyla jen představa.

Tato představa je obsažena také v evangeliích: „Nestanete-li se jakoby malými dětmi, nemůžete vstoupit do říší nebes.“ - Tato slova se na to vztahují, jen neměla již v oné době bezprostřední život. Tato slova byla jaksi vzpomínkou, že se člověk mohl přemístit do okolí malého dítěte a mohl prožít zde říše nebes, z nichž sestoupil dolů zrozením do fyzického bytí. Sotva je tomu tak, že si člověk dnes, když slyší z evangelií nebo z nějaké jiné dávné řeči o říších nebes, představuje pod tím něco významného. Potom myslí zajisté: „Nu ano, to jsem viděl zde na Zemi - říši Francie, Anglie atd., to je rozčleněno na říše. Co tu na Zemi existuje jakožto říše, to je také tam nahoře, tam jsou také říše nebes.“ - Jinak nemůže člověk obdržet správně konkrétní představu o říších nebes, když si nemůže představit to, co je tu dole, také nahoře. Domnívám se, že se v angličtině dokonce říká, nemýlím-li se, královské říše nebes. Ano, tu nedostává člověk žádnou představu o tom, co spočívá v tomto dnes zmodernizovaném výrazu „říše nebes“. Evangelium mluví dokonce tak, že člověk to může ještě méně nějak vidět, co to vlastně znamená, říká dokonce: Boží říše. Přitom si člověk již sotva ještě něco myslí, nýbrž nechává právě jen zaznívat slovo.

Ale nebesa byla v dávných dobách zcela přesně (viz kresba) tím, co se - když snad zde je Země (kresba, střed) - rozprostíralo jako sféra světa (bíle, žlutě, modře). A „říše“ - copak to bylo? Nechceme přihlédnout k žádné filologii a vzít zde chceme na pomoc pozorování, které může být dáno anthroposofickou metodou samou. „Říše“ (Reich) = to, co „dosahuje tam a tam nebo dostačuje“ (hinreicht), co „obklopuje“ (umreicht), co „obkružuje“ (umringt), to je „postačující nebo také podávající“ (das Reichende), co zvučí pro toho, kdo se naučí to vnímat, duchovno-duševno. Nejenže vnímá nebesa, vnímá světové Slovo znící těmito nebesy, „světové Slovo, které sahá, dosahuje či něco podává těmito nebesy“ (das durchreichende Weltenwort).

Kdo se nedovede stát jakoby malým dítětem, nemůže vnímat Slovo nebes, Slovo, které všude z nebes hovoří. Nazýváme-li pozemské říše „říšemi“ a pozemské „vládce těchto říší“, tak bychom museli mít tajnou představu, že tito vládci dovedou mluvit nebo zpívat tak hlasitě, aby jejich hlas zněl celou jejich říší (Reich). V dávných legendárních představách existuje také něco takového jako zvučení říše. A symptomatically se to vyjádřilo tím, že byly vydávány zákony, které byly zvěstovány do všech světových stran za pomocí pozounu, čímž se říše (Reich) stávala skutečností. Říše nebyla plochou, na niž bydlili lidé, nýbrž říše byla to, co andělé pozouny vynášeli do dálek jako obsah zákonitostí. Ale to bylo jakousi vzpomínkou. Musela přijít jiná představa, která se vztahovala více na vůli - předešlá se vztahovala na ideu, na myšlenku - na to, co jde s člověkem, když prochází branou smrti. Zde zůstává jako jeho vývoj energie, vůle. Ta prochází s ním branou smrti s obsahem světových myšlenek. Lidská

vůle naplněná světovými myšlenkami vchází s člověkem do duchovních

světů, když člověk zemře. A na tuto vůli se nyní obracela

nová představa o Zmrtvýchvstalém Kristu, o tom, který

žije, i když pozemsky zemřel. To byla mocná, mohutná představa, která nepřipomínala pouze dětství, ta poukazovala na smrt a která apelovala v člověku na to, co s ním prochází branou smrti. Tak shledáváme naprosto zdůvodněno ve vývoji lidstva samém toto včlenění představy o Kristu, včlenění celého Kristova impulsu.

Nyní ale můžeme ovšem říci: Také dnes je ještě mnoho lidí na Zemi, kteří o Kristu nic nevědí. Tito lidé, kteří dnes o něm vědí, vědí to ponejvíce špatně, ale učí se něčemu o Kristu i když podle smyslu dnešního materialismu nemají o Kristu představu, mají o Kristu pocit, který máji v sobě správně. Ale přece existuje mnoho lidí na Zemi, kteří právě žijí v jiných starších formách náboženských. A tu vzniká velká otázka, kterou jsem již naznačil včera. Řekl jsem, že mystérium Golgoty je skutečnost. Kristus zemřel pro všechny lidi. Kristův impuls se stal silou celé Země. V tomto objektivním smyslu, odděleně od vědomí, je tu Kristus pro Židy, pohany, křesťany, hinduisty, budhisty atd. On je zde. Žije od mystéria Golgoty v silách pozemského vývoje lidstva. Ale je přece rozdíl, zda lidi žijí v křesťanské oblasti nebo v oblasti nekřesťanské. Jaký rozdíl tu existuje, to lze studovat jen tehdy, když vidíme souvislost mezi životem, který člověk rozvíjí mezi smrtí a novým zrozením a mezi životem pozemským. Když člověk prošel smrtí a v životě byl, řekněme, budhistou nebo hinduistou, když tedy nepřijal žádnou představu, vůbec žádné cítění o Kristu, tak bere pro vesmír sebou za smrt to, co se člověk právě zde na Zemi může dovědět ze zevního okolí, z přírody. Na nebesích by se nic nevědělo o přírodě, kdyby tam člověk - když vstupuje smrtí do říši nebes - nepřinášel zvěst o Zemi. Člověk nese, co zde na Zemi přijímá, vzhuru do říše nadmyslna, když prochází smrtí, neboť tím mají nadmyslové světy vůbec teprve znalost o světě minerálním, rostlinném, zvířecím na Zemi. Ten ale, kdo o Kristu něco ví, kdo může mít zejména představu, že Kristus v něm žije, kdo prožívá slova Pavlova: „Ne já, ale Kristus ve mně“ - ten vnáší do nadmyslových světu pouze zvěst o Zemi, nýbrž zvěst o pozemském člověku. Tak také ještě dnešní člověk vnáší do nadmyslového světa obojí. Křesťané vnášejí do nadmyslových světů zvěst o pozemském člověku, o tělesné pozemské podobě člověka. Hinduisté, budhisté atd. vnášejí do nebe zvěst o tom, co je kolem člověka. Dnes se již lidé doplňují v tom, co poskytují jako přínos pro nadmyslové světy, když procházejí smrtí. Stává se samozřejmě stále víc a více nutným, aby všechna tajemství, která člověk v sobě samém skrže sebe sama může prožívat, byla do nebes vnášena, aby se člověk tedy stále víc a více stával křesťanem, ale především je nutné, aby se to, co člověk jenom jako člověk s člověkem prožívá zde na Zemi, pronášelo smrtí za pomoci křesťanství.

Pomyslete, že je to vlastně mimořádně důležitá pravda, zcela podstatná pravda. Vezměte např. hinduistu, budhistu. Co prožívá při pohlížení na svět, při pocíťování světa, v citech o světě, co prožívá jakožto myšlenky o minerálech, pocity o rostlinách, jakožto city o zvířatech, to vše pronáší branou smrti a obohacuje vědění bohu v nadmyslovém světě tím, co takto prožívá. To, co prožívá křesťan, když vstupuje se svými bližními do sociálního poměru, když vyvíjí sociální souvislosti, tedy to, co může prožívat jen jako člověk mezi lidmi, co se prožívá v lidském bratrství na Zemi, to pronáší branou smrti křesťan. Mohlo by se říci: Budhista pronáší branou smrti krásu světa, křesťan pronáší branou smrti dobro. Vzájemně se již doplňují. Ale pokrok křesťanství spočívá v tom, že právě sociální pozemské poměry nabývají význam pro nebeské světy.

At' dali orientální tyrani jakkoli mnoho lidí, to se jaksi málo dotýkalo světa na oné straně. Dotýkalo se jich to jenom potud, jak tím člověk přijímal zevní dojmy: Zevní dojmy atd., ty se pronášely branou smrti. To, co se dnes rozvíjí žalostnými sociálními poměry jakožto neláska mezi lidmi, co se šíří neznalostí sociálních souvislostí na Zemi jako falešný socialismus, to má velký význam také pro nadmyslové světy, do nichž člověk vstupuje smrtí. A když se dnes vyvíjí pod praporem uskutečňování socialismu na východě Evropy strašná ničivá síla, tak se vnáší to, co se tu prožívá do nadmyslových světů jako strašný důsledek. A když se vyvíjí bez lásky vztahy mezi lidmi v době materialismu, tak se to vnášelo branou smrti do nadmyslových světů a vyvolávalo to ošklivost božsko-duchovních světů.

Působením křesťanství má člověk právě dospět k tomu, aby vnášel do nadmyslového světa také výsledky pozemského vývoje, které vznikají působením člověka. To, co člověk sám na Zemi vytváří, to se stává schopným působením myšlenky na Zmrtvýchvstalého Krista, na živoucí bytost, která prošla smrtí a přece žije, to se stává schopným být vnášeno do duchovních světů.

Proto mají také dnes ti lidé, kteří by nechtěli, aby jejich sociální činy se pronášely smrtí, takový horor před tím uznávat zmrtvýchvstalého Krista. Smyslový fyzický svět souvisí právě naprosto se světem nadmyslovým a nechápeme žádný z nich, když jej nechápeme v souvislosti s druhým. Musíme opět dospět k tomu, abychom pochopili, co se děje na Zemi tím, že chápeme duchovní události vesmíru. Musíme se učit nemluvit abstraktně o duchu a hmotě, nýbrž musíme se učit pohlížet na člověka, jak kdysi cítil v procesu dýchání souvislost s božsko-duchovně-duševním světem a musíme tím dospět k tomu, abychom nyní sami opět prožívali duchovno-duševno tím způsobem, jak je právě můžeme prožívat v naší době. Jiným způsobem nemůže přijít žádné ozdravení sociálních stavů Země. Lidé budou křičet po sociálním vylepšení, ale nedosáhne se ničeho, nýbrž naopak: Vše přijde stále víc a více do zániku, nerozšíří-li se mezi lidmi toto prokřesťanštění, které ale musí směřovat k realitě, nikoli k pouhému vyslovování bezobsažných slov, jimiž se lidé opájejí.

Dýcháním se směli opájet dávní lidé. Slovy se novější lidé opájet nesmějí. Slova nesmí být pro ně něčím opojným, nýbrž něčím, co člověka proniká plnou moudrostí pojatou ve smyslu Sofie.

To jsou věci, jimiž anthroposofie poukazuje také na to, co je dnes důležité v sociálním vztahu. A chtěla by již svým jménem vyjádřit něco z toho tato anthroposofie, Anthroposophia, která je přece také moudrostí. Za řecké doby byl člověk něčím samozřejmým. Sofie byla již lidskou moudrostí, protože člověk byl ještě pln světla a moudrosti. Dnes, když se řekne Sofie, tu myslí lidé pouze na strašidlo Sofie, na vědu. Musí se proto již apelovat na člověka, na kterého se volá, na anthropa: Anthroposofie. Musíme upozorňovat, že to je něco, co vychází ven z člověka, co zasvítá ven z člověka, co rozkvétá ven z nejlepších sil člověka. Na to již musíme poukazovat. Ale tím se stává anthroposofie něčím, co oživuje lidské pozemské bytí. Neboť ona je něčím, co člověk prožívá duchovnějším, ale neméně konkrétním způsobem, než jak byla prožívána stará Sofía a co v současné době má spolupůsobit, co potom bylo v celém člověku, obsah víry, Pistis. Anthroposofie naprosto není snad obsahem, nějakým obsahem víry, nýbrž skutečným obsahem vědění, ale takovým, který člověku dává sílu, jako ji v dávných dobách obsahovala jenom víra.